

ZPRÁVY A RECENZE

Helena Kurzová, *Vergiliový Eklogy*, České Budějovice 1998, stran 247.

Od vydání Vaňorného překladu Vergiliových básnických sbírek *Georgica* a *Bucolica* pod názvem *Zpěvy rolnické a pastýřské* (Praha 1937) uběhla řada let, a tak český čtenář jistě přivítá nový překlad Zpěvů pastýřských od Heleny Kurzové, který vyšel pod názvem *Vergiliový Eklogy*. Jak se s tím i jinde poslední dobou běžně setkáváme, text je zde podán jako bilingvní, což umožňuje čtenáři vzdělanému v latinském jazyce snadnější orientaci v obou verzích textu. Užitečnou pomůckou pro čtenáře je i rozsáhlý komentář, zpracovaný v druhé části knihy (str. 115–211). Členění jednotlivých Eklog je velmi nenápadné, upozorňuje na ně jen číslo v záhlaví stránky. Autorka na počátku každé Eklogy uvádí pouze jména hlavních postav, nenastíhuje však stručně děj, jak to dělal ve svém překladu Vaňorný. Ani mezi jednotlivými promluvami uvnitř Eklog Kurzová nijak nekomentuje děj, jen uvádí jméno aktéra promluvy. Verše tedy plynou téměř bez přerušení, což posiluje celistvost díla.

Čeština Heleny Kurzové se pochopitelně liší od češtiny Otmaro Vaňorného; jazyk samozřejmě prodělal zřetelný vývoj, který se v novém podání jasně projevuje. Z obecných rysů můžeme jmenovat zejména větší úspornost a jasnost výrazu, přehlednost větné stavby, vymizení archaismů a archaických konstrukcí. Přesto se autorka dokázala vyvarovat příliš moderní češtiny a podává nám klasické dílo v krásném básnickém jazyce. Ukážeme si to alespoň na vybraných příkladech:

Plán hláskoslovný. Zde se projevují zejména jiná pravidla pro přepis vlastních jmen, která jsou přehledně popsána v úvodní poznámce. V latinských slovech nejsou délky označeny, v řeckých se značí u *é*, *ó* a *ú*, nikoliv u *á*, *í*, *ý*. Máme tedy v textu *Tityre* místo *Títýre*¹ (1, 1) a *Amfíón* místo *Amfíón* (1, 23).

Plán morfologický. Uplatňuje se odlišné skloňování jmen *Damoeto*, *Menalko* místo *Damoete*, *Menalku* (3, 58). Mizí osobní koncovky u neosobních podstatných jmen – *větry* místo *větrové* (3, 73) a *lvi* místo *lvové* (4, 28). Je dána přednost předložkovým spojením před bezpředložkovými – *budeš pro mne* místo *budeš mi* (3, 104). Autorka neuzivá jmenných adjektiv – *dobry*, *laskavý* místo *přízniv*, *laskav* (5, 65). Vyhýbá se srovnávacímu genitivu – *sladší než mateřidouška* místo *libější mateřidoušky* (7, 38) a i na jiných místech nahrazuje genitiv progresivnějším spojením – *dám ale mnohem cennější věc ... jsou to dvě číše místo dám ... dvě bukových číši* (3, 35).

Plán lexikologický. Pro větší jasnost výrazu volí slova, která jsou pro moderního člověka přístupnější – *píšťalu prostou* místo *třtinu polní* (1, 10), *věštily...ránu* místo *zvěstovat los* (1, 17), *píšťala* místo *sýringa* (3, 22), *od Jova musí zpěv začít* místo *Jovem počňte Músy* (3, 81), *oslaviš původ* místo *pěj původ* (6, 72), *louče* místo *dračky* (7, 49). Kurzová odstraňuje logicky méně vhodná pojmenování – *moře* místo *tůň* (4, 38), *moučnou tluč* místo *šrot* (8, 81), ale někdy sklouzne i k opaku – vý-

¹ Závazně uvádíme jako první překlad H. Kurzové.

honku Diův místo *potomku Diův* (4, 49). Nahrazuje archaická slova a slovní spojení modernějšími výrazy – *Tityrus byl pryč* místo *Tityrus daleko dlel* (1, 38), *začne si zpívat* místo *zapěje si* (1, 56), *sám* místo *samoděk* (3, 68), ruší také již nepoužívané přechodníky – *volala* místo *volajíc* (1, 79). Pokud to lze, používá místo obecných názvů konkrétní jména – *má Galatea* místo *má děvuška* (3, 72), *Amynto* místo *miláčku* (3, 74), *Libethrijské nymfy* místo *Nymfy* (7, 21). Zastaralé „viz“, které nabylo charakteru výlučně slovníkového odkazu, nahrazuje přijatelnějšími imperativy – *pohled* (4, 50,52). Na některých místech překvapivě volí raději slova přímo odvozená z latiny než jejich české ekvivalenty – *bakkar* místo *kozlík* (7, 28), *kothuru* místo *střevíc* (7, 32).

Plán syntaktický. Nový překlad téměř zásadně upřednostňuje aktivum před pasivními konstrukcemi – *nebudu vás pásat* místo *nebude, pasena mnou* (1, 77), *pastýř Korydón hořel k sličnému Alexidovi* místo *Alexis, sličný hoch, byl milován od Korydóna* (2, 1), *on získal místo mnou chlapič byl dán* (3, 13), *prohrál místo byv překonán* (3, 21), *mísily se místo smíchány byly* (6, 31). Větnou stavbu činí přehlednější tím, že volí spíše delší souvětí a jasné spojení vedlejších vět tam, kde Otmar Vaňorný užívá složitě nakupené krátké věty a nějrůznější vsuvky – *Dobře vím, kdo tě svedl pod kosým pohledem kozlů, v které svatyni nymfy to přijaly s laškovným smíchem.* místo *Známo je, kým byl sveden – jak úkosem hleděli kozli – v které svatyně těž, – však nymfy se laškovně smály!* (3, 9–10), *A abys neváhal, dávám v sázku tuhleto kravku: Ta dvakrát k dojení chodí a ještě živí pár telat. Co ty mi nabízíš v sázku? místo Já bych tuto zde krávu – at' nemusíš zamítnout cenu: dvakrát k dojení chodí a dvojici telátek živí – do sázky dal, nuž řekni, co ty zas v zástavu dáváš!* (3, 29–31). Kondicionál Kurzová často nahrazuje indikativem – *Já si v šílenství pustil do květů prudký vítr a do čisté studánky kance.* místo *...toť jako bych, šílenec, pustil na květy divoký vítr a do čistých pramenů kance!* (2, 58–59) a zásadně ruší minulý kondicionál, který již čeština nepoužívá – *bys to nepřežil* místo *bys býval zhynul* (3, 15). Užívá celkem často postponovaných adjektiv – *Achilles velký, věk vyvrálý* (3, 36–37), zřejmě zde překladatelka upřednostňuje básnický styl před progresivnější tendencí jazyka, který dnes adjektiva spíše antepojuje. U oslovení se však Kurzová snaží postpozici vyhybat – *pastýři z Arkádie, slibného básníka zdojte...* místo *ovněnče slibného pěvce, o pastýři...* (7, 25). Nahrazuje zastaralé vazby – *můžeš-li se zadržet místo možno-li ti jest* (7, 10), *krutost vyčítá bohům místo krutými bohy zvala* (5, 23). Dodržuje časovou jednotu – *Ještě však pozůstatky dřívějších špatností zbydou. I A ty přimějí lidi loděmi Thetidu dráždit, I obhánět hradbami města a do země zarývat brázdy. I Tehdy zas nový Tifys bude a nová zas Argo I poveze vybrané reky. A nové války zas budou. I Znovu zas vyslán k Tróji bude i Achilles velký. I místo Něco však zůstalo stop z těch bývalých zločinů našich, I které přiměly lid zas na moře s koráby vyplout, I stavět hradby kol měst a do půdy vrývati brázdy. I Jiný bude zas Tifys a jiná poveze Argó I vybraných hrdinů sbor, těž jiné nastanou války, I bude i na trójský hrad zas jiný Achilles poslán.* (4, 31–36).

Plán stylistický. Jak jsme již zmínili výše, přizpůsobuje Kurzová češtinu Vaňorného dnešnímu jazyku. Kromě jevů, které jsme probrali v dílčích jazykových plánech, je možno dodat například snahu vyvarovat se citoslovcí a jiných prostředků nadbytečné patetizace – *Ubohá, ty teď po horách bloudíš...* místo *Ó jakš nešťastná, ženo! Ty nyní po horách bloudíš...* (6, 52), *Ukrutný Alexide* místo *Ó, jak krutý jsi hoch!* (2, 6). Dalším znakem textu je úspornost výrazu, autorka zkracuje příliš opisné pasáže, které by mohly rozměšňovat čtenářovu pozornost, a nahrazuje je stručnějším a přehlednějším vyjádřením – *pro vzrostlé kůzle místo kozlu, když odstaven* (3, 82), *z ostruží místo z bodavých křů* (3, 89), *náhrobek Bianorův místo rov, v němž Biánór spí* (9, 60). Ruší nadměrné opakování stejných slov – *A tvého Dafnida povznesu k hvězdám, až k samým hvězdám ho vynesu. Vždyť i já mu byl milý.* místo *Dafnida tvého ti k hvězdám nebeským zvednu, Dafnida k nebeským hvězdám – těž já byl Dafnidu milý.* (5, 51–52), a činí tak i u záměrných anafor – *ten den, kdy já bych tvoje činy vyzpívat mohl, I kdy bych směl po celém světě slavít tvá básnická díla* místo *den, v němž volno bych měl, bych činy tvé vyprávěl velké, I den, v němž volno bych měl, bych hlásal po světě...* (8, 8–9). Kurzová se vyhybá řečnickým otázkám – *Já žádnu Aleippu doma či Fyllidu neměl* místo *Což Fyllidu mám?* (7, 14). Kde to není nezbytně nutné, neužívá autorka rozkazu ve

vztahu k neživým věcem – *at' z kůry tamaryšku jantar bohatě prýští místo z tamaryškové kůry se hustý vylévej jantar* (8, 53).

Novému překladu H. Kurzové se podle našeho názoru podařilo překlenout propast oněch šedesáti jedna let, za které se jazyk samozřejmě poněkud změnil, a zařadit se mezi kvalitní české překlady klasické antické poezie.

Vladimíra Maroušková
studentka oboru latina-čeština

La letteratura di consumo nel mondo Greco-latino. A cura di Oronzo Pecere e Antonio Stramaglia, Università degli Studi di Cassino 1996, stran 545.

Ve dnech 14.-17. září 1994 se v italském Cassinu konal mezinárodní kongres na téma Konzumní literatura v řecko-latinském světě a přednesené referáty vydala za redakce O. Pecera a A. Stramaglii univerzita v Cassinu, která byla také hlavní organizátorkou celé akce. Celkem bylo na konferenci předneseno šestnáct referátů a zúčastnili se jí kromě odborníků z Itálie i badatelé z Německa, Belgie, Španělska, Spojených států a České republiky.

Literatura označovaná za konzumní je chápána jakožto tzv. „nižší literatura“, kterou četly méně vzdělané vrstvy a jež měla být především zdrojem zábavy. Z antické literární produkce bývá mezi konzumní literaturu řazen zvláště román, různé biografie, spisy zábavnou formou pojednávající o rozmanitých činnostech člověka, jako např. o sportu, lovu, kuchaření, dále pamflety, díla paradoxografického charakteru, jež se stala zvláště v pozdní antice velmi oblíbenou lidovou četbou, anekdoty, bajky, aretologické skladby, věštby, snáře, ilustrované příběhy, zařazují se sem i některé divadelní formy, jako mimos, a podle řady badatelů sem patří i literatura pornografická.

Vedle toho, že není vždy zcela jasné a jednoduché stanovit, zda to či ono dílo patří ještě do literatury konzumní či již do „vysoké literatury“, zamyšlení nutně vyvolává i samotné označení „konzumní“ literatura. Je si toho vědom také O. Pecere, který v předmluvě k recenzované publikaci na str. 5–7 vysvětluje, že „jde o titul, který obsahuje násilný výklad“ a „přenáší do oblasti antické literatury označení, které badatelé věnující se moderním literaturám aplikují na zvláštní typologii textů určených nikoli pro publikum vyšší kultury..., nýbrž pro osoby, které jsou na dostatečném stupni gramotnosti, aby našly zálibu v četbě nenáročné a příležitostné, určené pro rozptýlení a únik od každodenního života. V literatuře antického světa... si jednoduše vypůjčujeme ono označení, abychom se pokusili uvést do jednotného rámce kritické úvahy o bohatém textovém dědictví, jehož analýza zůstala omezena na specializovaný okruh bádání, vymykající se tradičním myšlenkovým proudům klasických studií“.

Nad souhrnným názvem pro výše jmenovanou literaturu se zamýšlí také M. Fusillo ve svém příspěvku na str. 47–67 a sám prosazuje termín francouzské proveniencí „paraliteratura“, neboť ten má podle Fusilla obsáhlejší a širší záběr a je méně hodnotící jak ve srovnání s italským „letteratura di consumo“, tak ještě více s německým termínem „Trivalliteratur“.

Na konferenci byly předneseny referáty obecnějšího zaměření i příspěvky věnované jednotlivým konkrétním dokladům konzumní literatury. Fundamentální je stať G. Cavalla (11–46) o doložení konzumní literatury a o tom, jak se tato literatura psala i četla. Velmi instruktivní jsou přehledné tabulky s dokumentací o zachování fragmentů narativní prózy (částečně se opírají o publikaci *Ancient Greek Novels: The Fragments*, Princeton 1995, jejímiž autory jsou S. A. Stephens a J. J. Winkler). Cavallova studie je doprovázena velmi zdařilými reprodukcemi vybraných papýrových zlomků na křídovém papíře.

Dlouho se tradovalo, že narativní literatura nebyla, především pro svůj obsah, určena pro didaktické využití. A. Stramaglia však ve své rozsáhlé a materiállově bohatě podložené studii (97–166) dokazuje, že s postupem doby se tato zásada přestala dodržovat a že narativní literatura v zá-